

УДК 321.64(519.3)(510)

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6932021.3>

Прегледни рад

Саво Симић*

Факултет политичких наука, Београд

УСПОСТАВЉАЊЕ КУЛТА ЛИЧНОСТИ У СЕВЕРНОЈ КОРЕЈИ И НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ КИНИ: УПОРЕДНА АНАЛИЗА ДВА МОДЕЛА ВЛАСТИ

Сажетак

У овом раду покушаћемо да одговоримо на питање по чему се разликују два успостављена култа личности у Северној Кореји и Кини. Пре свега испитујемо шта се подразумева под култом личности и које су његове инхерентне карактеристике према излагању тематских аутора. У тој намери ћемо направити дистинкцију у образлагању историјског облика са модерно изграђеним култом личности. Потом се фокусирамо на анализу успоставе савременог култа у Северној Кореји под утицајем Ким Ил Сунга и Мао Цедунга у суседној Народној Републици Кини. Разлози за компарацију су многобројни. Временска одредница формирања култа личности у наведеним државама је слична, политички услови у којима су настали и облик власти формиран према моделу Совјетског Савеза као заједнички именитељ оба режима. Истраживачке методе подразумевају употребу анализе садржаја при обради појединих говора, докумената у успостави базичних елемената култа личности и компаративну анализу при одређењу и поређењу сличности и разлика између два успостављена култа.

Кључне речи: култ личности, Северна Кореја, Кина, Ким Ил Сунг, Мао Цедунг

* savo.simic95@gmail.com.

ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ КУЛТА ЛИЧНОСТИ

Пре него што теоријски размотримо специфичности култа личности (*cult of personality*) у случајевима Северне Кореје и Народне Републике Кине, неопходно је објаснити како је заправо култ личности у научној литератури дефинисан и која су његова основна обележја. Истичемо да се у овом раду ограничавамо на култ политичких лидера, те их не треба мешати са култом других јавних личности. Анита Пиш (*Anita Pisch*) која се подробно бавила темом глорификације личности Јосифа Стаљина у Совјетском Савезу посредством плаката, објашњава да је култ личности испитиван као: „Историјски феномен, манифестација политике у облику религиозности, од психилошке перспективе студија лидерства па све једног феномена масовних медија“ (Pisch 2016, 50-51). Једна конкретна анализа изграђеног култа личности указује на мултидисциплинарност приступа у утврђивању основних карактеристика. Тако се отварају питања: шта је култ личности, како се разликује од персонализације политике, како су поједине личности успешно одржавале изграђени култ, какав је био однос између личности и његових следбеника, услови да се овакав култ успостави у појединим друштвима и многа друга. Термин „култ личности“ значајно је млађи од појаве која је истоименим изразом означена. Овакав наш исказ, поткрепљује поменута ауторка када указује да се често тврди како је у модерном облику термин „култ личности“ први пут био употребљен од стране Никите Хрушчова (*Nikita Khrushchev*) током тајног говора на двадесетом конгресу Комунистичке партије Совјетског Савеза. „Култ појединца је добио такву чудовишну величину углавном зато што је сам Стаљин, користећи све замисливе методе, подржао величање властите личности. Један од најкарактеристичнијих примера Стаљинове само-глорификације и недостатка чак и елементарне скромности је издање његове Кратке биографије које је објављена 1948. године. Ова књига је израз најраширенијег додворавања, пример претварања човека у божанство, у непогрешивог мудраца, „највећег вођу“, „узвишеног стратега свих времена и нација““ (Khrushchev 1956, 8). У изнетом примеру и осуди култа индивидуе (*cult of the individual*) како Хрушчов назива култ личност, приметно је да је култ постојао пре употребе самог термина, јер је Хрушчов накнадно, након Стаљинове диктатуре, постао премијер Совјетског Савеза. Јан Плампер (*Jan Plamper*) у анализи стаљинистичког култа разликује „култ личности“ као историјског појма и „лични култ“ (*personality cult*) као аналитичког појма и наводи да је први

модеран култ личности поседовао Наполеон III (*Napoleon III*).

Долазимо до питања шта заправо јесте култ личности? Ослањајући се на Пламперову дефиницију Крабтри (*Crabtree*), Керн (*Kern*) и Сигел (*Siegel*) сматрају да је култ личности: „Божанска глорификација модерног политичког лидера, техникама усмерених ка масама и претераним народним обожавањем. Култ личности се састоји од скупа веровања, вредности, митова, симбола и ритуала усмерених ласкању вођи. Можда је најупечатљивији и на изглед ирационалан аспект култа личности употреба прекомерног подворавања или похвалности, која укључује грандиозне тврдње о непогрешивости, свезнању, свеprisутности, свемоћи, па чак и божанствености вође. Хитлер је био поштован као „највећи Немац свих времена“, „најбољи замисливи стручњак у свакој специјализованој области“ и „највиша синтеза своје расе“. Стаљин је назван „генијем епохе“, „титаном светске револуције“ и „мудрим кормиларом“ међу многим другим епитетима. Мао је био поштован као „најцрвеније црвено сунце“, велики вођа, велики учитељ, велики кормилар и „највећи геније света“” (*Crabtree, Kern and Siegel; 2020, 411*). Прекомерни епитети ауторитарних властодржаца оваплоћени у епицентру народних маса, представљали су креацију свемоћног „бога-лидера“ на земљи, способног да уклони постојеће сумње и дилеме тј. разреши све друштвене и државне проблеме. Таква карактеризација личности од стране народа исказује се у необичној форми политичке религије. Сликовито објашњава Дучић: „Људи су одувек осећали да великим људима није довољна слава, него да им је потребан и култ, а нарочито да великим краљевима није довољан престо, него им је потребан и олтар. Александар је имао у Олимпији статуу у изгледу Јупитера“ (Дучић 1998, 321).

Ипак мора постојати нека *differentia specifica* савременог култа личности у односу на историјске облике, односно како разликовати култ личности предмодерних и модерних политичких вођа. Плампер истиче пет важних карактеристика које одвајају модеран термин култа личности од предмодерног. „Прво, сви савремени кутови личности били су деца масовне политике: усмерени на (и из њих црпили легитимитет) цело становништво, „маса“, док су монархијски кутови често били усмерени ка (и зависили од верности) елитама. Друго, сви су користили модерне масовне медије, који су им омогућили дисеминацију култа посредством продукта попут плаката и филмова, док су ранији кутови досезали само ограничен број људи. Треће, модерни кутови личности појавили су се само у затвореним друштвима. Затворена друштва имају врло ограничен јавни простор, те је упућивање и ширење медијске

критике усмерене ка лидеру или увођење супарничког култа готово немогуће. Четврто, модерни култови личности су увек били деца секуларног доба, која су протерала Бога - колико год несавршено - из метафизичког простора друштва. Пето и коначно, савремени култ личности био је искључиво патрицентричан феномен: објекти поштовања у модерним култовима личности били су мушкарци, док су предмодерни култови често славили краљице, царице и принцезе” (Plamper 2012, 18-19). Укидање метафизичке или догматске идеје Бога отвара простор да се такав однос успостави са политичком вођом, што смо образложили у прекомерном хваљењу и истицању њихових надљудских карактеристика. Из Пламперових разлика модерног са предмодерним култом личности у трећој дистинкцији о затвореном друштву, истиче се дејство тоталитарне политичке пропаганде. Атлагић нам сугерише разлику између тоталне и тоталитарне пропаганде, објашњавајући да је тотална пропаганда и данас присутна у западним демократијама, али да је тоталитарна резервисана само за поједине случајеве. „С обзиром на ранији закључак да је свака пропаганда тотална по својој намери да се наметне као ексклузивна и да изврши унификацију друштвене свести, произилази да само она пропаганда која успе да своју интенцију реализује на основу тоталитарног система институција постаје тоталитарна пропаганда“ (Atlagić 2011, 289). Сумњамо да би модеран култ личности могао бити оформљен без злоупотребе политичких институција, без употребе тоталитарне пропаганде усмерене ка народу. „Прихватање харизме и отелотворење више мисије у вођи нису довољни да се обезбеди одрживост култа. У савременом политичком систему, једном када је култ успостављен, његово институционализовање као део свакодневне праксе са дефинисаним кодом који треба следити неопходан је за његово очување“ (Lu and Soboleva 2014, 5-6). Појам Пламперовог „затвореног друштва“ могли би да проширимо од ограниченог медијски јавног простора ка непостојању политичке алтернативе, односно политичке конкуренције, ограниченом или забрањеном деловању организација цивилног друштва и грубом кршењу људских права. Важно је поменути да култ личности није инхерентан искључиво комунистичким режимима нити оправдан у марксистичкој теорији. „„Култ личности“ како га дефинишемо појављује се када личност вође постаје извор власти читавог политичког система. Под Маом и нарочито под Стаљином, лични деспотизам достигао је ниво који се ретко виђао у историји, упркос чињеници да за обожавање вође или *Führerprinzip* није било места у марксистичко-лењинистичкој идеологији“

(Paltiel 1983, 50). Додатно постоје неке специфичности везане за особеност индивидуалног случаја, на пример, митови на које се успостављени култ личности ослања и њихово друштвено утемељење, црпљење легитимитета истакнуто корелацијом са политичким претходницима или у необичном династијском оправдању тренутне улоге политичког вође. Особености овог типа биће разматране у наредним поглављима кроз обраду обе државе појединачно.

МИТСКО ПОРЕКЛО ДИНАСТИЈЕ КИМ

Корејско полуострво одувек је било део спорова и територијалних претензија Кине и Јапана. При надирању једне од великих сила, Корејци су се увек трудили да оснаже своје односе са другом, укључујући понекад и трећу страну, Русију, са намером да сачувају своју независност. Јапан је ипак сматрао да Кореја треба постати део јапанске империје, те је анектирао 1905. године и држао под окупацијом наредних четрдесет година. Током периода јапанске колонизаторске експанзије, рађа се идеја национализма у Кореји тј. идеал свих Корејаца да се уједине под једном државом. У корејској декларацији независности из 1919. године стоји: „Овим документом изјављујемо да је Кореја независна држава и да су Корејци самостални у својој владавини. Декларацију упућујемо свим државама у афирмацији принципа једнакости нација и упућујемо је свом потомству, чувајући заувек право националног опстанка” (Ch’oe, Lee and Bary 200, 337). Ослобађањем од Јапана 1945. године, у Кореји се рађају проблеми успоставе јединствене власти. Не залазећи дубље у историју због ограничености овог рада, истичемо да се национална унификација Кореје није могла остварити под утицајем биполарне поделе света.

Да бисмо разумели основе на којима почива садашњи култ личности Ким Џонг Ун-а (*Kim Jong-un*), прво се морамо окренути успостави таквог култа од стране зачетника државе Северне Кореје Ким Ил Сунга (*Kim Il-sung*). Истражујући „Велику Совјетску Енциклопедију“ (*Great Soviet Encyclopaedia*), Шафер (*Shaffer*) нам указује на податак да се само име оснивача Северне Кореје доводи у питање. „Изгледа да је његово право име било Ким Сонг Ју, и да је у неком тренутку једноставно усвојио име Ким Ил Сунг, име човека који је национално био познат као анти-јапански герилски борац, пре него што је Ким Сонг Ју (реинкарнирани Ким Ил Сунг) био рођен“ (Shaffer 1967, 434). У наредном делу текста користићемо име „Ким Ил Сунг“ да означимо првог лидера Северне Кореје, како

би избегли поистовећивање са претходним герилским борцем. Према објашњењу Таи Сунг Ан-а (*Tai Sung An*), Ким Ил Сунг јесте оформио малу герилу и долазио у сукобе са јапанском армијом током тридесетих година 20. века у Манџурији, али су га његови војни неуспеси натерали да се повуче у источне провинције Совјетског Савеза. „У Северну Кореју се вратио септембра 1945. године као мајор совјетске војске, која је прихватила предају јапанских снага. Уз подршку совјетске окупационе власти помогао је успоставу нове комунистичке државе северно од 38. паралеле и од тада влада земљом“ (An 1977). Фалсификовањем сопствене личности, Ким Ил Сунг је био у стању да се ослони на популарност славног претходника и стекне поверење корејског народа, ипак права природа боравака у Совјетском Савезу остаје непозната. Може се тумачити да је његов боравак у Совјетском Савезу највероватније представљао својеврсну обуку за лидерску улогу, при формирању сателитске комунистичке државе у Кореји. Током учвршћивања своје владавине у Северној Кореји, успостављају се митови о грандиозном пореклу породице Ким. Бјунг Чул Кох (*Byung Chul Koh*) истиче неколико интересантних митова у вези са породицом Ким Ил Сунга: „Да наведем неколико примера, прадеда Ким Ил Сунга, Ким Унг-у, наводно је водио напад на америчко пловило, Генерала Шермана, на реци Таедонг у августу 1866. Тиме је „отворио бриљантну страницу револуционара у историји модерне Кореје“. Отац Ким Ил Сунга, Ким Хионг-јик, је приказан као „несаломиви револуционарни борац који је дао свој живот у борби за ослобођење отаџбине“, као и „револуционарни просветитељ који је безбројну омладину наоружао патриотизмом“. Мајка Ким Ил Сунга, Канг Пан-сок није била само „ватрени комуниста“ већ „изузетна жена револуционарка“ која се борила за „социјалну еманципацију жена“. (...) Укратко, династија Ким је „револуционарна породица која не налази паралелу у светској историји“ (Koh 1978, 142-143). Мит о великим жртвама породичних предака, већ имплицира на увођење династичког типа власти. Борба за ослобођење Северне Кореје не исказује се само напорима великог лидера, већ је постојећи легитимитет допуњен заснованошћу на породичној предодређености за велике подухвате. Конкретизовано, можемо изнети тезу да је у овом случају продуковани култ личности захтевао упориште у митском култу предака, на које ће се често позивати и ослањати наследници Ким Ил Сунга. И док су његови претходници и даљи чланови породице били не више од „великих бораца против стране окупације“ и „друштвених еманципатора“, Ким Ил Сунг превазилази револуционарну и човечанску улогу,

поистовећивањем са небеским телима. Јае Чеон Лим (*Jaе-Cheon Lim*) говори да се Ким Ил Сунг најчешће поистовећује са сунцем и месецом, чак део његовог промењеног имена „Ил Сунг“ у преводу значи „*Формирање сунца*“. Такво упоређивање са сунцем он објашњава на три начина: „Прво, сунце је центар соларног система, око кога се окрећу све остале планете, дакле вођа као државно средиште може се упоредити са сунцем или другим државним институцијама које раде око њега. Друго, већина живих бића зависи од сунца, његова енергија омогућава им живот; вођа се може упоредити са сунцем у артикулацији, да сви људи зависе од њега. Треће, сунце зрачи, осветљава свет; државни лидер може се поистовестити са сунцем тако да утиче на све чланове друштва“ (Lim 2015, 98). У прилог изнетим разлозима, Северна Кореја 15. априла слави највећи државни празник, који се означава „*Даном сунца*“ посебно посвећен бившем лидеру Ким Ил Сунгу. Суштински Ким Ил Сунг није само „центар“ око кога друштво кружи већ представља идеал, који сваки становник Северне Кореје тежи да досегне. Како је сунце извор живота за сва жива бића, тако је Ким Ил Сунг извор настанка Северне Кореје, основ на коме севернокорејско друштво почива. У овом приказу присутан је облик пророчанског, готово божанског приказа првог лидера Северне Кореје. Хи Санг Ли (*Hy-Sang Lee*) проналази овакав опис Ким Ил Сунга и Ким Џонг Ила посредством државних и партијских чланака. „У „*Сунцу љубави*“ Кимови су представљени као божанства, која су супериорнија од Христа у љубави, супериорнија од Буде у доброчинству, супериорнија од Конфучија у врлини и од Мухамеда у правди“ (Lee 2001, 220).

ЏУЧЕ И СУРИЈОНГ У ПРЕЗЕРВАЦИЈИ КУЛТА ЛИЧНОСТИ

За подробније схватање темеља формираног култа личности у Северној Кореји, у анализу уносимо два нова појма, инхерентна само овој држави. Први термин је „Џуче“ (*Juche*), државна идеологија Северне Кореје додатно подржана „Суријонгом“ (*Suryong*), лидерским системом власти. „Џуче“ идеологија је настала током 1955. године говором Ким Ил Сунга. Брајан Мејерс (Brian Myers) се бавио анализом свим детаља говора, залазећи чак и у разлоге његовог настанка. Закључак његовог истраживања укратко излаже да говор Ким Ил Сунга није представљао „Џуче“ идеологију националистичком, па чак ни новом идеологијом. „Наметнут Северној Кореји 1945. године, марксизам-лењинизам

створио је политичке и економске структуре које постоје и данас. Али његов примат у званичној култури - у уметности, пропаганди и образовању - био је површан од почетка. Почетком 1946. године корејски национализам спојио се са култом Ким Ил Сунга да формира поглед на свет неспојив са марксизмом-лењинизмом. (...) Кимов култ био је концентрисан на његове анти-јапанске подвиге и етичке врлине“ (Myers 2006, 90). Мејерс се супротставља становишту стручне јавности да је Северна Кореја од 1945. до 1955. године била под утицајем марксизма, да би га говором Ким Ил Сунга из 1955. године заменио национализам. Према његовом гледишту, тим становиштем се занемарује да је национализам настао деценију пре 1955. године, тачније од оснивања Северне Кореје. Мичел Лернер (*Mitchell Lerner*) истиче да се „Џуче“ „дословно преводи као „само-идентитет“ или „само-ослањање“, „Џуче“ може бити једноставно дефинисан као стање ума у којем актери, и појединачно и колективно, остварују своје интересе без спољног утицаја“ (Lerner 2001, 655). Само-ослањање (*Self-reliance*) означава се у контексту да индивидуа или колективитет не зависе од других индивидуа или колективитета. Ослањање на сопствене снаге у случају Северне Кореје подразумева самосталност у политичком, економском, војном и идеолошком смислу. Примену такве идеје можемо приметити у изолационистичкој политици. Размењујући са другим државама Северна Кореја постаје зависнија од њих, утицајем страних култура губи сопствени идентитет. Војна самосталност има превасходно за циљ, да очува постојећи систем нетакнутим у односу на унутрашње и спољашње притиске. Термин „Џуче“ преведен као само-ослањање, више потпада под принцип управљања него под идеологију, ако идеологију означимо неким системским скупом идеја. Уколико би га замислили као идеологију, „Џуче“ би био најсличнији ауторитарном конзервативизму апсолутног одбацивања промена. Ипак Мејерс добро примећује да су подједнако марксизам, лењинизам и „Џуче“ (*Juche thoughts*) само *pro forma* идеологије, те да се иза њих крије једина суштинска, етно-национализам. Такав етно-национализам укључује и одређене облике расизма, на примеру да је „радничка партија такође покренула кампању против међународних бракова, називајући их „злочином против корејске расе““ (Myers 2006, 107).

„Суријонг“ је други важан елемент пропагандно усмереног и институционално одржаваног култа личности. „У садашњем контексту, односи се на систем чија је сврха да овековечи вођство путем породичног наследства. Истакнута карактеристика севернокорејског система „Суријонг“, иако вуче корене из

социјалистичке диктатуре лењинизма, је да се пре свега заснива на „Џуче“ идеологији и да је „Суријонг“ заменио „партију“ као нуклеус политичког вођства. Његова интернализована сврха је да одржи владавину кроз још свеобухватнију и исцрпнију контролу становништва“ (Sakai 2013, 1). Ипак погрешно је схватити да је „Суријонг“ укинуо или ограничио утицај партије у севернокорејском систему. Истичући значајну улогу партије у Северној Кореји, Такаши Сакаи (*Takashi Sakai*) објашњава да је „Суријонг“ уведен само како би се означио крајњи ауторитет и формулатор политичких одлука. „Оно што подразумевамо под „култом личности“ (...) је успостављање личне власти насупрот институционализованом ауторитету странке“ (Paltiel 1983, 50). Додали би да се „Суријонгом“, системом лидерства, даје легитимитет породичном наследству династије Ким, које је *de facto* карактеристично за монархије и атипично у другим комунистичким системима. „Џуче“ (изолационизам) оправдава „Суријонг“ систем у коме ће наследни владар очувати систем непромењеним, стварајући *perpetuum mobile* пустињског краљевства (*hermit kingdom*). На истим принципима након смрти Ким Ил Сунга владаће Ким Џонг Ил (*Kim Jong-il*) и тренутни Ким Џонг Ун.

ДУГИ МАРШ МАОВОГ НАРОДА

У слично време, у којем Ким Ил Сунг успоставља комунистички режим и започиње своју владавину у Северној Кореји, Мао Цедунг (*Mao Zedong*) оснива 1949. године Народну Републику Кину. Ипак прошлост два лидера значајно се разликује због околности унутар којих су деловали. За разлику од Ким Ил Сунга који је боравио у Совјетском Савезу и након доласка једноставно успоставио владавину у Северној Кореји, Мао се у претходном периоду суочио са непријатељима унутар комунистичке партије због ревизионизма, јер се у револуционарној борби ослањао на сељаштво уместо на пролетеријат, док се на спољном плану борио против националиста и касније, против нове политике Совјетског Савеза.

У књизи „Црвена звезда над Кином“ (*Red Star over China*) сусрећемо се са једним од најранијих описа Мао Цедунга. Едгар Сноу (*Edgar Snow*) „представио је мистериозног лидера Кинеске комунистичке партије остатку света, описујући га као оствареног ученика класичног кинеског, прождрљивог читаоца, дубоког студента филозофије и историје, доброг говорника, човека необичног памћења и изванредних моћи концентрације, способног писца, неопрезног у личним навикама и изгледу, али запањујуће

педантног око детаља о дужности, човека неуморне енергије, политичког и војног стратега, великог генија“ (Dikötter 2019, 116). Франк Дикутер (*Frank Dikötter*) наводи да је Мао са намером позвао Сноуа да га интервјуише, покушавајући да стекне популарност у Кини. У нарученом интервјуу, Мао је одобравао и потпуно контролисао садржај Сноуовог дела. Личну промоцију Мао Цедунга иницирао је и подржавао Стаљин, у нади да ће оснажити структуру и улогу комунистичких покрета ван Совјетског Савеза. Можемо утврдити да је Мао интенционо познавајући политичке прилике у Кини, одабрао сељаштво уместо радничке класе као основни стуб револуционарне борбе. Кина је политичком културом представљала „плодно тло“ за успостављање култа личности. „Луциан Пај, у свом раду о кинеској политичкој култури наводи да кинески концепт ауторитета тежи да буде потпун и неподељен, са очекивањем да власт треба да буде монополистичка, дифузна и способна да се бави широким спектром питања без интерференција. Такође примећује да су се традиционално „влада и породица удружили како би осигурали да млади Кинези буду импресионирани светомашћу ауторитета““ (Paltiel 1983, 50-51). Палтиел (*Paltiel*) сумња у ово становиште и сматра да је изнето одређење кинеске политичке културе карактеристично за сва предмодерна друштва. Не залазећи дубоко у разлоге предоченог спорења, довољно је разумети да су друштвене прилике ишле у прилог условима за успостављање култа личности што ћемо поткрепити још једним примером. „Иако кинеска реторика има традицију рационалног аргументовања из школа Минга и Моцизма, заједничка претпоставка кинеске културе раних синолога је да кинеску мисао карактеришу интуиција и недостатак логичког размишљања. Такође због утицаја будизма, Кинези више наглашавају директно искуство, попут изненадног просветљења као извора истине и знања него логичке мисли“ (X. Lu 2017, 41). Премда Мао није био будиста нити припадник неке друге конфесије у својој младости, познавао је кинески културни код. Директно искуство великог хероизма и оптимистична борба против свих изгледа за победу, били су рецепт за напредну наклоност кинеског народа и успоставе Маовог култа личности путем једног великог мита. Дуги марш (*Long March*) изражава се у аналогiji библијске сцене ослобађања израелског народа од ропства. „Мит је рођен и он остаје данас трајни амблем Кине. За нас је Дуги марш прича у рангу са Мојсијевом, који води егзодус из Египта“ (Shuyun 2007, 14). Осим временских неприлика, Маови борци су на путу водили повремене битке и са националистима предвођени Чанг Кај Шеком (*Chiang Kai-shek*). Заиста мали број

учесника Дугог марша је преживело овај једногодишњи поход због чега се метафорички могу означити изабраним народом. Већ је сам завршетак Дугог марша за Мао Цедунга представљао победу над непријатељем или његовим речима: „Да ли је историја икада знала за дугачак марш једнак нашем? Не, никада. Дуги марш је прогласио свету да је Црвена армија војска хероја. Дуги марш је посејао мноштво семена која ће никнути, листати, цветати и родити, и донети жетву у будућности. Једном речју, Дуги марш је завршен нашом победом и непријатељевим поразом” (Shuyun 2007, 14).

МАОИЗАМ И РАСКОЛ СА СОВЈЕТСКИМ САВЕЗОМ

Један Маов говор посебно се истиче и указује нам на (не) оправданост култа личности и разилажење са Сојветским Савезом, посредством његове аутентичне идеје истине. „Постоје две врсте култа личности. Једна (врста култа) је тачна, јер на пример морамо да обожавамо исправне ствари од Маркса, Енгелса, Лењина, и Стаљина и да их заувек обожавамо. Не поклонити им се није могуће. Истина је у њиховим рукама, зашто их не бисмо обожавали? Ми верујемо у истину, јер истина произилази из објективних околности. Чланови одреда морају обожавати вођу одреда. Не обожавати је немогуће. Друга врста култа је нетачна, без сопствене анализе, слепо се покоравајући, ово једноставно није у реду. . . . Проблем није у култу личности, већ да ли он представља истину или не” (Leese, Мао 2011, 68). Приметно је да Мао оспорава некритичко прихватање догматизма и култа личности, оправдавајући га једино уколико је у служби истине. Разлог за Маов говор о два култа налази се у отклону од Хрушчовљеве критике упућене на рачун Стаљиновог култа и формирању оправдања за сопствени. Директном критиком Стаљиновог култа, Хрушчов је индиректно оспорио Маов култ личности, који се у одређеној мери ослањао на њега. „Постојала је паралела између Стаљина и Мао-а. Неке од Маових политика биле су инспирисане Стаљиновим – дисциплиновање културе и уметности и „култ личности“ да наведемо само два. Паралела се ипак није могла повући предалеко. Маов „култ личности“ бар до предвечерја „Културне револуције“, није био манифестација необуздане аутократске владавине као што је био случај са Стаљином, већ пре као традиционално задовољење потребе многих Кинеза, за неким обликом очинске фигуре, која симболише ре-унификацију, док су одлуке долазиле од стране лидерства Кинеске комунистичке партије колективно

– „Лењинистичка норма партијског живота“ коју је Хрушчов желео да обнови у Комунистичкој партији Совјетског Савеза 1956.“ (Goldman 1968-1969, 572). Уосталом Мао је већ имао негативна искуства са партијским елитама, јер је један од лидера комунистичке партије Гао Ганг (*Gao Gang*) покушао са успоставом култа личности на северо-истоку Кине, што је Мао окарактерисао потенцијалном политичком нестабилношћу. Ревизионизам унутар Совјетског Савеза стварао је додатни притисак на друге комунистичке државе, те опасност да мноштво семена, о којима је Мао раније говорио, неће донети жетву у будућности. Увидевши такву промену Мао је био решен да учвршћивањем личног култа, спречи постојеће и истовремено предупреди могуће сукобе унутар партије. „Маова све већа доминација није резултирала само масовним порастом додворавања, већ и одбацивањем некадашњег превода за култ, *geren chongbai*, који се односио на обожавање уопште. Замењен је пежоративном фразом *geren mixin*, што указује на сујеверно веровање“ (Leese 2007, 627). Како објашњава Данијел Лиз (*Daniel Leese*), тачни Маов култ личности имао је за циљ да буде брана порасту ревизионизма у комунистичким државама. Истина на чију заштиту се Мао позивао у легитимизацији властитог култа, имплицирала је утемељење и презервацију новог, кинеског комунистичког модела тј. маоизма или Маове мисли (*Mao Thought*). Постоји академска сагласност да је Мао био под утицајем кинеске културне традиције и марксизма, али и несавласност у домену, која од њих је имала већи значај на успоставу маоизма. Тако рецимо Стјуарт Шрам (*Stuart Schram*) предност даје кинеској културној традицији, тумачећи свој исказ кроз Маово изражавање. „Чињеница да је Мао одлучио да пише на једноставан и непосредан начин доступан кинеском народу, илустровано његовим есејима, плодним референцама и цитатима кинеских класика и пословична традиција тумаче се као демонстративност Маових менталних хоризоната, когнитивни приступ филозофским и политичким проблемима, а стил и вештине комуникације били су у великој мери ограничени и храњени путем дубоког и егзотичног тла кинеске традиције“ (Knight 2007, 27). Ипак стил писања није довољан услов да бисмо кинеску културну традицију означили искључивим политичким монизмом. Основ за Маову реинтерпретацију револуционарне борбе тог времена, налазимо у неразвијеној кинеској индустријализацији која је каснила за државама Запада. Претходно већ образложено, Мао је модификовао односно прилагодио марксистичко-лењинистичке идеје кинеској култури ослањањем на сељаштво уместо пролетеријата. Као што је до ревизионизма Совјетски Савез

био узор другим комунистичким режимима, тако је маоизам видео своју шансу у архетипској улози према државама Трећег Света. Маоизам је формирао нови или трећи пут у односу на Совјетски ревизионистички модел и империјализам Сједињених Држава. Маова идеологија „тежи не само преправци Западних вредности и идеја, посебно марксизма, на начин да интегрише универзалне принципе марксизма са конкретном праксом Кинеске револуције, већ и да створи алтернативну визију модерности, или визију алтернативне модерности, путем трансформисања марксизма у неевропску, од сада универзалнију визију модерности. Баш као што је марксизам идеологија модерности у западном историјском контексту, тако маоизам чини идеологију модерности унутар контекста Трећег света” (Kang 2015, 13).

КИНЕСКА КУЛТУРНА РЕВОЛУЦИЈА

У намери да докаже преимућство Кине другим комунистичким и државама Трећег света, Мао је покренуо економски план „Великог скока напред“. План који је трајао од 1958. до 1961. године, требао је да изврши брзу трансформацију кинеског друштва, од пољопривредног ка индустријском. „Велики скок напред“ оличен је у Маовом разматрању да ће његов комунистички модел остварити боље резултате од Хрушчовљевог ревизионизма. „Када је Хрушчов објавио да ће Совјетски Савез сустићи Сједињене Државе у производњи меса по глави становника, млека и путера, Мао је прихватио изазов и прогласио да ће Кина надмашити Британију - која се тада још увек сматрала великом индустријском силом - у производњи челика у року од петнаест година“ (Dikötter 2019, 127). Ефекти „Великог скока“ били су драстично супротни од замишљених и изазвали велику глад широм Кине. Како нису постојали услови за велики економски напредак, Мао се окренуо новом виду револуције. „Културна револуција“ имала је задатак да избрише неуспешне трагове „Великог скока напред“ и уклони најмању сумњу у подривање политичког система. У том тренутку Мао креира оно што је у ранијем говору назвао нетачним култом личности. „Мала црвена књига, објављена 1964. године са 427 цитата Мао Цедунга, служила је као Библија за све Кинезе током Културне револуције. Била је познатија по свом изгледу уместо по свом садржају. Попут Стаљина, Мао је покушао да искористи култ личности да уједини земљу, отараси се потенцијалних противника и оних за које је веровао да су недовољно лојални и учврсти своју монакратију, прелазећи са колективне на власт једног човека“ (Luqiu

2016, 291-292). Новоуспостављени негативни култ личности налази своје зачетке још 1956. године, у кампањи „Стотину цветова“ када је Мао дозволио јавну критику комунистичког система. Премда је као што каже Ксинг Лу (*Xing Lu*) Мао у почетку кампање захтевао критику владе и био отворен за другачија становишта, временом је постао скептичан према интелектуалцима чиме се такозвани демократски чин завршио пребројавањем и обрачувањем са „непријатељима државе“. „Културна револуција“ је поспешила и доцније радикализовала кампању „Стотину цветова“, не остављајући никаквог простора за било какву врсту критике. „Социјални резултати били су катастрофални - омладина Црвене гарде терорисала је заједнице под слоганом „побуна је оправдана“ (Маов цитат), колеге су се међусобно осуђивале, универзитети су били затворени да би студенте слали на село „да уче од маса“, а појединци су били предмет бескрајних „истрага мисли“. У мери у којој је народ у Кини учествовао у овом самопокравању, Културна револуција је чак надмашила Стаљинову Русију као најближе остварење Орвеловске дистопије“ (Cheek 2014, 124). Маова „Културна револуција“ отеловљена је кроз попутну идеолошку унификацију Кине. Ако је Мао у свом говору 1958. године оправдавао Стаљинов култ јер представља истину, онда је уједно оправдавао свој измењени култ личности исказан у „Културној револуцији“. Како је раније Мао сликовито описао, не обожавати није могуће (Лењина, Стаљина, Маркса) јер се истина налази у њиховим рукама. Истину у овом контексту, на примеру Стаљина, можемо схватити као моћ. Стаљин је поседовао моћ за разлику од Хрушчова, чији је положај према Маовом мишљењу, у сваком тренутку зависио од подршке партијске елите. Интересантно је управо то што ће дистинкцијом на два култа личности и осудом култа сујеверног веровања, Мао успоставити исти такав само неколико година касније.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Успостављање култа личности у Северној Кореји и Кини догодило се у хронолошки сличном периоду и под утицајем Совјетског Савеза. У почетку под сателитским патронатом и због нужности легитимитета, Ким Ил Сунг и Мао Цедунг нису имали могућност да потпуно искажу природу својих личних култова те су прећутно одобравали совјетско преимућство. Долазак на власт Хрушчова који је означио промене у Совјетском Савезу, долази и до пораста особености личних култова два лидера. Ипак изражајне

су разлике у оба примера, од услова за успостављање, начина на који је култ личности грађен па све до инструмената којима је одржаван. Мао за разлику од Ким Ил Сунга није фалсификовао историју. Хиберполизоване карактеристике Цедунга у опису великог говорника, мислиоца и писца не могу се поредити са митологизованом прошлошћу и креираним култом предака Ким Ил Сунга. Додатно, Мао је прагматично градио култ у складу са друштвеним захтевима и приликама. Вишевековна кинеска традиција захтевала је јединство и дифузију власти у једној личности. Раскол са Совјетским Савезом рушио је темље на којима је Мао базирао своју дуготрајну револуционарну власт. Доказујући превеликим амбицијама како ће кинески модел надићи совјетски ревизионизам, Мао је постао предмет сопствене критике. На другој страни Ким Ил Сунг је себе устолочио на пиједестал божанства, надилазећи и поредећи се са религиозним пророцима и небеским телима. Култ личности Северне Кореје далеко надилази сваки други, што доказује дуговечност у владању династије Ким и трајност политичког система од 1945. године. У Маовој критици култа личности слепог сујерверја, најпре можемо приметити личност Ким Ил Сунга, чија се онипотентност и политичко деловање никада није смело довести у питање. Подједнако су Ким Ил Сунг и Мао Цедунг тежили да очувају новоформиране политичке системе. „Суријонг“ систем династичког наследства и Маова „Културна револуција“ биле су врста оправдања за личну диктатуру, настале у тренутку кризе комунистичких режима. Потребно је пратити и испитивати у ком правцу ће се развијати култ личности Ким Џонг Ун-а, наследника Ким Ил Сунга у Северној Кореји, али и интересантна запажања о могућој поновној појави култа личности у Кини, оличен у тренутном председнику државе Си Ђи Пингу (*Xi Jinping*).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Дучић, Јован. 1998. *Благо цара Радована*. Београд: Дерета.
- An, Tai Sung. 1977. „North Korea: From Dictatorship to Dynasty.“ *Asian Affairs: An American Review*, 172-183.
- Atlagić, Siniša. 2011. „Savremena politička persuazija – novo ruho „stare“ propagande?“ *Politeia*, 12: 275-290.
- Ch'oe, Yöng-ho, Peter H. Lee, Theodore de Bary. 2000. „Declaration of Independence (March 1, 1919).“ *Asia for Educators*. 13. Последњи приступ 2 7, 2021. http://afe.easia.columbia.edu/ps/korea/march_first_declaration.pdf.

- Cheek, Timothy. 2014. „Mao and Maoism.“ in: *The Oxford Handbook of the History of Communism*, Stephen A. Smith (ed): 118-138. Oxford: Oxford University Press.
- Crabtree, Charles, Holger L. Kern, David A. Siegel. 2020. „Cults of personality, preference falsification, and the dictator’s dilemma.“ *Journal of Theoretical Politics*, 77: 409-434.
- Dikötter, Frank. 2019. *How to Be a Dictator: The Cult of Personality in the Twentieth Century*. London: Bloomsbury.
- Goldman, Rene. 1968-1969. „Mao, Maoism and Mao-ology.“ *Pacific Affairs*, 560-574.
- Kang, Liu. 2015. „Maoism: Revolutionary Globalism for the Third World Revisited.“ *Comparative Literature Studies*, 12-28.
- Khrushchev, Nikita. 1956. „Khrushchev’s Secret Speech, ‘On the Cult of Personality and Its Consequences.’“ *Digital Archive Wilson Center*. 25 2. Последњи приступ 2 6, 2021. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/115995.pdf?v=3c22b71b65bcbbe9fdfadead9419c995>.
- Knight, Nick. 2007. *Rethinking Mao*. Plymouth: Lexington Books.
- Koh, Byung Chul. 1978. „Political leadership in North Korea: Toward a conceptual understanding of Kim Il Sung’s leadership behavior.“ *Korean Studies*, 139-157.
- Lee, Hy-Sang. 2001. *North Korea: A Strange Socialist Fortress*. London: Greenwood Publishing Group.
- Leese, Daniel. 2011. *Mao Cult: Rhetoric and Ritual in China’s Cultural Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2007. „The Mao Cult as Communicative Space.“ *Totalitarian Movements and Political Religions*, 623-639.
- Lerner, Mitchell. 2001. „A Failure of Perception: Lyndon Johnson, North Korean Ideology, and the “Pueblo” Incident.“ *Diplomatic History*, 647-675.
- Lim, Jae-Cheon. 2015. *Leader Symbols and Personality Cult in North Korea: The Leader State*. London: Routledge.
- Lu, Xin and Elena Soboleva. 2014. „Personality cults in modern politics: cases from Russia and China.“ Berlin: CGP Working Paper Series.
- Lu, Xing. 2017. *The Rhetoric of Mao Zedong: Transforming China and Its People*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Luqiu, Luwei Rose. 2016. „The Reappearance of the Cult of Personality in China.“ *East Asia*, 11: 289–307.
- Myers, Brian. 2006. „The watershed that wasn’t: re-evaluating Kim Il Sung’s. „Juche speech” of 1955.“ *Acta Koreana*, 89-115.
- Paltiel, Jeremy. 1983. „The cult of personality: Some comparative reflections on political culture in leninist regimes.“ *Studies in*

- Comparative Communism*, 49-64.
- Pisch, Anita. 2016. *The personality cult of Stalin in Soviet posters, 1929 - 1953: archetypes, inventions and fabrications*. Acton: ANU Press.
- Plamper, Jan. 2012. *The Stalin Cult: A Study in the Alchemy of Power*. New Haven: Yale University Press.
- Sakai, Takashi. 2013. „North Korea’s Political System.“ The Japan Institute for International Affairs. 2. Последњи приступ 2 11, 2021. http://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/korean_peninsula/160331_Takashi_Sakai.pdf?platform=hootsuite.
- Shaffer, Harry G. 1967. *The Communist World: Marxist and Non-Marxist Views*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Shuyun, Sun. 2007. *The Long March: The True History of Communist China’s Founding Myth*. New York: Anchor.

Savo Simić

Faculty of political sciences, Belgrade

ESTABLISHING A CULT OF PERSONALITY IN NORTH KOREA AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: A COMPARATIVE ANALYSIS OF TWO MODELS OF GOVERNMENT

Resume

The author tried to determine the difference between establishment of the two cults of personality that arose in a similar time and ideological framework. Both regimes were strongly influenced by the Soviet Union, their leaders Mao Zedong and Kim Il-Sung modeled themselves to Stalin, based their cult of personality on its foundations and in the end both made a rift with the Soviet Union when it changed political course and start warming cold relations with the West. Yet political conditions, ambitions and aspirations of North Korea and China were not the same. From the very beginning, Mao Zedong modified marxist and communist ideas (the peasantry as the basis of the revolutionary struggle) to create Maoism. Although he overemphasized his qualities and abilities, events like a Long March were not just myths in Chinese history. Unlike him, Kim il Sung completely falsified history, from his name, family origin and all the way to his own enthronement as a deity. By taking over the primacy in communist world, Mao's intention for China was to become a successful model for third world countries and to expand its political influence over them. On the other hand, the complete isolation of North Korea carried out by Kim il Sung produced new ideology and what some scholars call, the most extreme cult of personality in the world.

Keywords: Cult of personality, North Korea, China, Kim Il Sung, Mao Zedong

* Овај рад је примљен 26. априла 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 9. августа 2021. године.